

Městská organizace Svazu československo-sovětského přátelství v Ostravě v letech 1968–1989: Pouze „převodová páka“ normalizačního režimu?

Martin Juřica

Svaz československo-sovětského přátelství (SČSP) založený v roce 1948 navazoval na organizace z 20. let 20. století, jejichž cílem byl rozvoj kontaktů mezi Československem a SSSR. Po invazi vojsk Varšavské smlouvy v srpnu 1968 se SČSP stal jedním z terčů protisovětských nálad. Svaz však dokázal obnovit poměrně brzy svou činnost. Účelem SČSP v období let 1968–1989 bylo nadále seznamovat veřejnost se všemi oblastmi života v Sovětském svazu. Avšak místo přímé indoktrinace se zaměřil na „měkčí“ formy propagace SSSR, které zahrnovaly kulturní akce, prezentaci ruské a sovětské kultury nebo poznávací zájezdy. Členství ve Svazu rovněž zlepšovalo „kádrový profil“, a to také těm, kteří byli vyloučeni z Komunistické strany Československa v čistkách v roce 1970. Po listopadových událostech roku 1989 SČSP bez většího zájmu veřejnosti zanikl.

„Obnovení pořádku“ aneb události srpna 1969 v Ostravě

Lukáš Vaculík

Cílem studie je analýza průběhu prvního výročí intervence vojsk Varšavské smlouvy v Ostravě. Protesty, stávky a jiné formy odporu zde nenabývaly tak razantních rozměrů, jako v jiných regionálních centrech tehdejšího Československa, přesto je však nezbytné zaměřit se na detailní historickou analýzu poslední občanské rezistence Pražského jara v tomto významném centru. Studie není zaměřena pouze na popis srpnových událostí, ale v regionálním a celostátním tematickém rámci analyzuje první fázi procesu tzv. normalizace. V rámci tématu je sledován proces mobilizace státního aparátu, Komunistické strany Československa a bezpečnostních složek proti předpokládaným nepokojům, ale i jejich průběh a důsledky. Součástí studie je srovnání protestů v roce 1969 s některými obdobně razantními demonstracemi v tehdejší východním bloku. V závěru je uvedena také stručná úvaha o reflexi Pražského jara v české historiografii a publicistice po roce 1989.

Sochař Vladislav Gajda a jeho dílo pro Vysokou školu báňskou

Jakub Ivánek, Eva Špačková

Ostravský sochař Vladislav Gajda (1925–2010) vytvořil od konce 60. let 20. století pro Vysokou školu báňskou několik děl, která dodnes představují vizuální symbol této technické univerzity. Příklad tohoto souboru děl pro univerzitu od významného ostravského autora může být inspirativní i pro dnešní pohled na roli umění v životě univerzity. Studie představuje

nejvýraznější Gajdovy práce pro VŠB (venkovní reliéf *Prométheus* nad hlavním vstupem do budovy rektorátu včetně jeho zapomenuté interiérové části a vnitřní reliéf *Uhlí a železo* z tryskaného hořického pískovce) a zařazuje je do kontextu Gajdova díla a jeho zjevných inspirací. Pozornost je věnována také příležitostné tvorbě medailérské, jejíž stopy lze najít už jen v archivních materiálech a pozůstalosti po známém ostravském sochaři. Z příspěvku vyplývá propojení mezi autorovou tvorbou monumentální a medailérskou, sochařské zpracování tematiky vědy a techniky v různém měřítku i materiálu.

Fotografická tvorba Františka Krasla

Ondřej Durczak

Na konci roku 2018 uplyne dvacet let od smrti jednoho z našich nejosobitějších regionálních fotografů oficiální obrazové produkce – Františka Krasla (1912–1998). Příspěvek připomíná vybrané části z jeho více než šest desítek let trvající fotografické tvorby orientované především na fotografii v průmyslu a na fotografii horské krajiny. Tyto oblasti znamenaly pro Krasla naplnění jeho vlastní autorské tvorby a jsou rozebírány především v rovině estetiky obrazu a hlavně prostřednictvím jeho fotografických publikací a autorských výstav. Záměrně není zmíněno další Kraslovo dílo tvořící primárně jeho obživu, zvláště jeho působení v tehdejší Státním divadle v Ostravě.

Pátrání po významných osobnostech na ostravských hřbitovech

Petr Kašing

Tento článek volně navazuje na již publikovaný příspěvek s názvem *Za významnými osobnostmi Ostravy a místy jejich posledního odpočinku na ústředním hřbitově ve Slezské Ostravě* (Ostrava 31, 2017). Na základě zájmu o tuto tematiku se autor rozhodl zpracovat pokračování. Zaměřil se na mapování hrobů významných jedinců, kteří našli místo posledního odpočinku na dvou desítkách ostravských hřbitovů. Předkládaný příspěvek představuje 70 zajímavých osobností spojených převážně s Ostravou a její historií. Autorovým záměrem bylo zařadit do příspěvku nejen jména ostravské veřejnosti známá, ale připomenout také osobnosti, které už léty upadly v zapomnění. Čtenář si může připomenout osobnosti z řad herců, režisérů, hudebníků, výtvarných umělců, spisovatelů, lékařů, sportovců, vysokoškolských pedagogů a z dalších oborů lidské činnosti. U každého jména je uveden stručný medailon s odkazem na další literaturu a místo pohřbení na příslušném hřbitově.

Přírodovědecká společnost v Ostravě a její význam pro přírodovědeckou práci a rozvoj muzejnictví na Ostravsku

Antonín Barcuch

Tématem článku je působení spolku Přírodovědecká společnost v Ostravě, který od svého vzniku v roce 1908 sehrál významnou úlohu jako průkopník a organizátor přírodovědecké práce na Ostravsku a podstatně přispěl k popularizaci přírodních věd mezi širokými vrstvami obyvatelstva. Spolek se zasloužil o vznik přírodovědeckého pracoviště Ostravského muzea a jeho nejstarších geologických, zoologických, botanických a entomologických sbírek. Ve vztahu k veřejnosti jsou oceněny činnosti jako přednášky, exkurze, filmová představení, vydávání sborníků, zřízení meteorologické stanice či astronomická pozorování. Pozornost je věnována též řadě osobností působících či podílejících se na činnosti spolku, včetně vysokoškolských pedagogů z Prahy, Brna, Olomouce, Bratislavy ad.

Germanizace městského úřadu v Moravské Ostravě v období nacistické okupace

Jozef Šerka

Ovládnutí veřejné správy bylo jedním z prioritních úkolů nacistů v období německé okupace českých zemí. V Moravské Ostravě byl tento proces zahájen v březnu 1939 dosazením německého starosty a později vládního komisaře Josefa Hinnera, který však byl pro svůj shovívavý postoj k Čechům již počátkem roku 1940 odvolán. Vystřídal ho přesvědčený nacist a příslušník SS Emil Beier, který do konce roku 1942 odstranil české úředníky prakticky ze všech vedoucích pozic. Část z nich musela nuceně odejít do výslužby, část byla zbavena vedení v důsledku rozsáhlých organizačních změn. Čechům byl ponechán jen minimální vliv na chod úřadu. Prostřednictvím diskriminace českých uchazečů o zaměstnání bylo značně navýšeno také celkové množství německých zaměstnanců, mezi nimiž v důsledku válečných událostí velkou část tvořily ženy. Jedinou úřední řečí se stala již v roce 1940 němčina a z důvodu její špatné znalosti byl zastaven po dobu války služební postup drtivé většině českých úředníků, řada z nich byla postižena i krácením platu. Odškodňování byli naopak němečtí zaměstnanci, propuštění po roce 1918 z důvodu neznalosti češtiny. Jedním z opatření, směřujících ke germanizaci úřadu, bylo také převedení města Moravské Ostravy jakožto právnické osoby do kompetence německých soudů.

Jedinečné výrobky mostárny Vítkovických železáren v období Československé republiky

Radomír Sed'a

Ocelové konstrukce patřily od druhé poloviny 19. století k základním pilířům výrobního programu Vítkovických železáren. Původní malá dílna se během několika desetiletí proměnila v progresivní a renomovanou výrobní jednotku, která dokázala flexibilně reagovat na tržní poptávku a obstát v silné mezinárodní konkurenci. Šest vybraných kontraktů ukazuje nejen technickou úroveň vítkovických konstruktérů a montérů, ale i vyjednávací schopnosti obchodního oddělení. Jedná se o radniční věž, katolický kostel, obytný objekt s vyčleněným prostorem pro kulturní a společenské účely a tři mosty. Všechny tyto stavby spojuje prvenství v podobě rozměrů, použitého materiálu nebo originality řešení. Tyto referenční zakázky realizované jak na území tehdejšího Československa, tak v zahraničí jsou oprávněně považovány za rodinné stříbro vítkovické mostárny.

Náboženská témata v dělnickém ochotnickém divadle na Ostravsku (1895–1938)

Agáta Kravčíková

V porovnání s jinými divadelními náměty nebylo náboženské téma, ať už zobrazené v negativním či pozitivním kontextu, ve větší míře zastoupeno v ochotnickém repertoáru socialisticky organizovaného dělnictva. Přesto se právě v regionu Ostravska, které bylo centrem meziválečného bezvěreckého hnutí, jedná o relevantní problematiku, vztahující se k otázkám ateistické a antiklerikální propagandy. Dosavadní výzkumy, založené na rešerších domácí dramatické produkce, naznačují, že divadlo nesloužilo jako primární prostředek k šíření bezvěreckých a antiklerikálních idejí. O to větším specifíkem meziválečného kulturního a společenského života na Ostravsku je tedy postava Bedřicha Čurdy-Lipovského, čínorodě působícího na pomezí sociálnědemokratického, bezvěreckého a ochotnického hnutí.

Jedno a čtvrt století pod dohledem dívky v mušli. Příběh domu č. p. 856 na Stodolní ulici v Moravské Ostravě a jeho okolí

Jan Galeta

Dům č. p. 856 v Moravské Ostravě vznikl mezi léty 1891–1892 jako jedna z prvních novostaveb na Stodolní ulici. Jde o neorenesanční patrový objekt postavený pro Rudolfa Kocha firmou Ferdinanda Hawlika, doplněný o přístavbu, sloužící nejprve k pohostinským účelům a posléze jako obchody. Od roku 2003 stojí na místě přístavby nový objekt podle návrhu architekta Aleše Studenta, který opět slouží pohostinství. Stavebník domu Rudolf Koch byl na přelomu 19. a 20. století uměleckým zahradníkem, původně zaměstnaným u Zwierzinů, rodiny důlních podnikatelů, a osobou pohybující se v nejvyšších kruzích moravskoostravské společnosti. Dům vybudoval jako investici, sám v něm nikdy nežil. V roce

1900 jej ovšem ve 14 bytech s průměrnou rozlohou 32 m² obývalo 74 osob a sídlil zde obchod se smíšeným zbožím. Článek formou několika krátkých sond ukazuje osudy obyvatel domu.

Počátky a fungování První rakouské továrny na sodu v Hrušově (1851–1911)

Jan Gromnica

Tato studie se zabývá počátky dnes již neexistující chemické továrny, která vznikla v Hrušově roku 1851 pod názvem První rakouská továrna na sodu a přibližuje osobnosti obou zakladatelů, kteří stáli za jejím vznikem. Seznamuje čtenáře s dosud nepublikovanými okolnostmi zahajování jejího provozu, fungováním továrny za dob prvních majitelů a taktéž se dotýká problematiky dobové výrobní technologie, sociální otázky dělnictva a ilustruje podmínky, za jakých dělníci v hrušovském závodě pracovali. Součástí studie jsou i výstupy z analýzy nejstarší zaměstnanecké knihy a další přehledy.

Archeologické doklady gramotnosti obyvatel Moravské Ostravy ve středověku

Zbyněk Moravec

Archeologické výzkumy přinesly několik dokladů gramotnosti obyvatel města Ostravy. Jedná se především o stily, knižní kování, kachle opatřené písmem nebo keramické nádoby s nápisy, ale také drobné užitkové předměty (např. prsten, případně drobný zřejmě nábytkový klíč). Předměty byly nacházeny v prostoru kostela sv. Václava (stilus, knižní kování), v areálu, kde hospodařila fara a existovala škola (stilus, kachle, nádobka s nápisem), ale také na náměstí (stilus, kachle) a prostoru dřívější zástavby (prsten, kachle). Nálezy nejsou hojné, ale i tak naznačují, v souladu s historickým bádáním, že gramotnost měšťanů se rozšiřovala zřejmě od 15. století. Ve století následujícím pak procentuální zastoupení lidí se schopností především číst zřejmě dále narůstalo, jak ukazuje i příklad provazníkovy ženy, která na předměstí předčítala z heretických knih.

Pronájem palírny v Moravské Ostravě v roce 1786

Jaroslava Novotná, Eva Rohlová

Příspěvek obsahuje překlad německy psané smlouvy o pronájmu vinopalného regálu, uzavřené mezi městem Moravskou Ostravou a židovským dodavatelem Abrahamem Hoškem 4. 7. 1786 (dokument č. 1). Zápis o smlouvě je uveden také v knize rychtářského práva z let 1696–1787 (dokument č. 2). Smlouva byla uzavřena na tři roky s ročním nájemným 1290 zlatých rýnských. Vinopalný regál se vztahoval také na poddanské vesnice Moravské Ostravy Přívoz, Lhotku a Novou Ves. Nájemce měl prodávat kořalku za přijatelnou cenu a při

případných výtržnostech mu byla přislíbena soudní asistence. Význam smlouvy podtrhuje přítomnost představitelů města a uherských šlechticů, poručíků Pálffyho a Gabanyho, a průkopníka hornictví a horního ředitele Martina von Kühlenze.